

Uyuşmazlığın Politikası: Kamusal Alan ve Kalabalıklar

Zeliha Dişci, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi Doktora Öğrencisi, e-posta: zelihadisci@gmail.com.

Özet

Kamusal alan kavramı literatürde oldukça fazla tartışılan bir kavramdır. Bu tartışmalarda genellikle onun politik niteliği vurgulanmakta, adeta kamusal alan ve politika özdeşleştirilmektedir. Bu çalışma, kamusal alanın politika için ontolojik bir koşul olup olmadığı sorusunu yanıtlamayı amaçlamaktadır. Sorunun yanıtlanması için öncelikle Antik Yunan'dan beri kendisini belirgin kılan polis-oikos, kamusal-özel olan gibi ikiliklere değinilerek kamusal alan kavramının içeriği doldurulmaya çalışılacaktır. Bu ikiliklerin, politikayı nasıl kamusal alana tahsis etmeye imkân verdikleri gösterilecektir. Ardından kamusal alanın politik nitelik kazanmasında önemli olan "açıklık", "eleştirelilik" gibi sıfatlar üzerinde durulacaktır. Onlardan hareketle kamusal alandaki failer ile onların toplumsal konumları değerlendirilecektir. Söz konusu failer, toplumun belirli bir parçası olmalarına rağmen toplumun tamamını temsil etmektedirler. Oysa modern dönemde çeşitli sebeplerle kentlerde yükselen kalabalıklar ne kamusal alanın parçası olarak ne de politik fail olarak görülmüşlerdir. Bu durumda politikanın anlamı, politikanın önceden belirlenmiş yer ve failer ile özdeşleştirilip özdeşleştirilemeyeceği önem kazanmaktadır. İşte bu nedenle çalışmanın son bölümünde "politikanın anlamı" üzerinde durulacaktır. Kendine has kavram setiyle politikayı tanımlayan çağdaş Fransız düşünür Jacques Rancière'in fikirleri bu kapsamda değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Kamusal alan, açıklık, kalabalıklar, Jacques Rancière, politika.

Politics of Disagreement: Public Sphere and Crowds

Abstract

The concept of public sphere is discussed considerably in literature. These discussions generally emphasize its political character, and public sphere and politics are simply identified. This study aims to answer the question whether public sphere is ontological condition for politics. To answer the question, firstly, the content of the concept of public sphere will be tried to be filled by referring to dualities such as polis/oikos, public/private which have become evident since Ancient Greece. How these dualities make

possible to allocate politics for public sphere will be exposed. Then, the attributes such as “openness” and “criticism” which are significant for the political characterization of public sphere will be urged upon. Based on these attributes, the agents and their social positions in public sphere will be evaluated. Although these agents belong to a particular part of the society, indeed they represent the whole society. However, the crowds rising in the cities through various reasons in the modern age were neither seen as part of the public sphere nor as political agents. In this case, the meaning of politics and whether it can be identified with pre-determined spheres and agents become important. For this reason, the last part of the study will dwell on the meaning of politics. The ideas of contemporary French philosopher Jacques Ranciere who defines politics with his own set of concepts will be evaluated in this context.

Keywords: Public sphere, openness, crowds, Jacques Rancière, politics.

Giriş

Kamusal alan, toplumun ortak yararını belirlemeye ve gerçekleştirmeye yönelik düşünce, söylem ve eylemlerin üretildiği ve geliştirildiği ortak toplumsal etkinlik alanına işaret eder. Bir alan olarak ortaya çıkması, modern dönemde kamunun “işlev” yüklenmesiyle bağlantılıdır. Fakat kavramın tamamıyla modern döneme ait olmadığı da bilinmektedir. Zira kamusal alanın kamusunu oluşturan insan varlığının ayırıcı unsurlarından birisi olarak nitelendirilebilecek “akıl” insan varlığının anlamlandırılmasında, yaşadığı toplumsal düzenin inşasında modern dönemden önceki zamanlarda da düşünceye eşlik etmiştir.

Modern düşüncenin referans noktası olarak öne çıkan Antikite’de akıl kavramını karşılayan “logos” sadece akıl anlamına gelmemektedir. “Söz”, “konuşma” gibi kavramları da yanında taşımaktadır. Dolayısıyla sahip olunan aklın kendisini sunduğu ağızdan çıkan sözler, bu sözlerin uzantısı olan edimler insanın insan olmasını belirleyen temellerdir. Bu noktada logosu, felsefi düşünceye logosun olumsuz olarak sinen, özellikle Platon, Aristoteles gibi düşünürlerde izi sürülen “ses”(phonè) ile karıştırmamak gerekir. Ses bütün varlıklara ait iken söz sadece insan varlığıyla ilgilidir: insanı diğer varlıklar karşısında ayrıcalıklandırmanın ve hâkimiyetini kabul etmenin en önemli unsurudur. Arkasında düşünme faaliyetini barındıran eylemlerin/etkinliklerin imkânıdır. Tam da bu nedenle o, bir etkinlik alanı olarak kamusal alanın anlamlandırılmasına olanak sağlar.

Fakat bu noktada akıl dolayımı ile işaret edilen konuşma ve eylemde bulunma kapasitesinin aynı zamanda Antikite’den beri politikanın da temel gösterenleri olduğunu hatırlamak gerekir. Düşüncenin temellerini bulduğu Platon’dan beri politika “yönetim” anlamına gelmektedir. Kişinin bedeninin yönetimi,

davranışların yönetimi, kentin yönetimi vb. Dolayısıyla tıpkı kamusal alan gibi doğrudan etkinlikte bulunmak onun da temel bileşenidir ve politika bu gibi nedenlerle kamusal alan ile yakınlaşmaktadır. Böyle bir kesişme, bu makalenin konusunu oluşturan temel soruyu ortaya koymaya imkân verir: kamusal alanın varlığı ile politikanın varlığını üst üste bindirmek, politikanın varlığını kamusal alanın varlığı ile koşullandırmak mümkün müdür? Sınırların yerinden edildiği, ayrıcalıklı insan varlığının statüsünün sarsıldığı, dolayısıyla kamusal alanın eriyişini gösteren çağdaş durumda politikanın da sonundan bahsedilebilir mi?

İşte kamusal alan ile politika arasındaki (ontolojik) ilişkinin sorgulandığı bu çalışmada sorulan soruların cevabını ararken öncelikle tarihsel olarak Antik Yunan'dan beri kendisini gösteren polis-oikos gibi ikiliklere değinilerek kamusal alan kavramının içeriği doldurulmaya çalışılacaktır. Kavramın yanına çağırıldığı "özel alan" kavramsallaştırması da bu bağlamda ele alınacaktır. Tartışmalarda kamusal alanın dönüşümünü kaleme alan Jürgen Habermas'ın ve insanlığın durumunu soruştururken kamusal alanı politika ile birlikte düşünmeye imkân veren Hannah Arendt'in düşünceleri referans (ve aynı zamanda eleştiri) noktası olarak alınacaktır. Kamusal alan ve özel alan ikiliğinin yaşamın bütünselliğini bölen ve belirli şeyleri belirli yerlere hapsederek yine belirli bir anlam, bu anlamı algılayarak yanıtlar veren belirli failer ürettiği üzerinde durulacaktır. Ardından kamusal alanın politik nitelik kazanmasında önemli bir etken olan, kullanılan akıl ve yönetmeye işaret eden "açıklık ve eleştirelilik" sıfatları üzerinde durularak alandaki failer ile onların toplumsal konumu sorunsallaştırılacaktır. Söz konusu failerin toplumun belirli/kısmi bir parçası olmasına rağmen nasıl toplumun tamamını temsil ettikleri ve yükselen kalabalıkları (köylüleri, aylakları, işçileri vb.) –kendi çıkarları doğrultusunda–nasıl pasifleştirdikleri gösterilecektir. Buradan hareketle son bölümde politikanın anlamı üzerinde durulacaktır. Onun önceden belirlenmiş bir yerde bulunan kişilerin eylemi olmaktan ziyade aynı yerin dışladıklarının gerçekleştirdiği bir etkinlik olduğu gösterilecektir. Politika kavramının geliştirilmesinde, dönüşen kamusal alan karşısında ondan özerk, kendi başına politikanın düşünülmesinde temel enstrüman olarak çağdaş Fransız düşünür Jacques Rancière'in politika fikrine başvurulacaktır. Böylece bu çalışmanın çıkış sorusu olan politika ile kamusal alan arasındaki ilişkinin ontolojik olup olmadığını gösterme fırsatı yakalanacaktır.

"Duyulur"un Paylaşım Biçimi Olarak Kamusal Alan-Özel Alan

Literatürde farklı tanımlarla kendisine yer bulan kamusal alan toplumsal bir varlık olarak eylem gücüyle öne çıkan insanın siyasal olarak örgütlendiği yer olarak kabul edilir. Kamusalın kökünde yer alan "kamu" kavramı ona asıl özelliğini verir: Burada yer alan her şey herkes tarafından görülebilir-duyulabilir

durumdadır, yani her şey eyleyen, eylemine kaynaklık eden düşünme/konuşma gücüne sahip her bir insan varlığına açıktır. Açık olma durumuyla gücünü kazanan kamusal alan, aynı “açıklık” kavramının imlediği üzere, gizli şeylerin açığa çıktığı yerdir. Ayrıca diğer herkesle bir arada bulunulan/sahip olunulan yeri ifade edip, kendimize ait olandan ayrı olarak herkesin “ortak” bir şeye sahip olduğu ve yaşadığı yerdir (Arendt, 2011: 95). Bugün aşına olduğumuz, kamusal alanın karşısında yer bulan özel alan ise bize ait olan, ortak olmayan/dışa kapalı yeri ifade eder.

Bu anlamda kamusal alanın ilk izlerine Antik Yunan’ın “polis”inde rastlanır. Polis, Antik Yunan’ın temel örgütlenme şekli olup, onun dışında başka bir var oluş alanı yoktur. Bu nedenle bugün bildiğimiz anlamda kamusal ve özel ayırımına orada rastlanmamaktadır. Fakat kamusal kendi başına polis üzerinden düşünmek mümkündür. Buna göre, Antikite polisi, yurttaşların ortak kullanım alanıdır. Dolayısıyla bütün yurttaşların girip çıkabildiği alandır. Buradaki bütün etkinlikler “iyi yaşam”ın nasıl gerçekleştirilebileceğine ilişkindir. Sadece yaşamın değil, ama iyi yaşamın sorunsallaştırılması nedeniyle polis ile politikanın özdeşleştirildiği görülür. Yani polis dolayısıyla politika, düşünme ve konuşmaya, eylemde bulunmaya, bunların serimlendiği mekân olarak polise indirgenir. Polis, özgür yurttaşların ortak olan her şey üzerine konuşarak varlık kazandığı politikanın da alanıdır (Berktay, 2012: 45). Antikite’de politika, kamusal bir etkinlik tarzıdır. Burada bütün yurttaşlar en aktif şekilde polise, yönetime katılırlar, tartışırlar ve kararlar alırlar. Zaten bir yurttaş yurttaş haline getiren onun akıl gücünü etkinleştirip günlük yaşamın tasasından kurtularak gerçek bilgiye, iyi ideasına ulaşması –ki bu Platon açısından poliste somutlaşır- ve ona göre edimde bulunma yeteneği kazanmış olmasıdır. Bu yeteneği ile mutluluğa erişmesi ve günlük yaşamın savrulmaları/bozulmaya açıklığı karşısında sonsuzluğu yakalaması mümkündür. Bahsi geçen sonsuzluk arzusunun yönlendirdiği ve somutlaştırılmaya çalışıldığı eylem alanı polisin kendisidir. “Logos” sahibi olanların, konuşma yetenekleriyle diyalog imkânını yakaladıkları yerdir. İşte bu anlamda poliste kamusal alan ile politik alanın üst üste binmesinden bahsedilebilir. Bir diğer deyişle polis, yukarıda kısaca bahsedilen özelliklerinden dolayı hem kamusal alana hem politik alana aynı anda işaret eder.

Diğer yandan, Antikite’de kamusal olmayan ama yine de akıl, eylemde bulunma vb. kapasitesiyle “sahip olma yeteneğine” haiz bireyin var olma imkânı bulduğu özel alan bulunmamaktadır. Dolayısıyla polisin varlığını garanti altına alan, geçicilikle malul zorunluluk alanı olan, insan ve yurttaş olmayanları kapsayan “oikos”, var oluş alanı olmamasıyla bugünkü özel alanla karşılaştırılmaz. Oikos, “phone” (anlamdan yoksun ses) sahibi olanların yer aldığı politik olmayan bir mekân ve kamusal alandan farklı olarak yoksunluk alanını ifade eder. Sonuçta,

onunla karşıtlık içerisinde konumlanarak anlamını bulan poliste toplum, kamusal alan ve politikanın her durumda belirli/aynı insan grubuna işaret edecek şekilde birbirine özdeş kılınması söz konusudur. Bu haliyle polis, belirli bir duyulur olan kavrayışının biçimlendiği yerdir.

Modern anlamıyla kamusal alan ve özel alan ayrımının ilk izlerini Roma'da görürüz. Bunun temel sebebi ticarete bağlı ilişkilerin, dolayısıyla mülkiyet odaklı bağın bu dönemde gelişmeye başlamasıdır. Bu duruma işaret eden en temel kavram "respublica" dır. *Respublica*, kelime olarak kamuya ait olan şey/ eşya demektir. Ayrıca "aralarında aile bağı ya da yakın bağlar olmayan insanlar arasındaki birliktelik ve karşılıklı taahhüt bağlarını temsil eder" (Senett, 1996: 16). Burada yer alan bağ, arkadaşlık ya da aile bağlarından çok, farklı insanların oluşturduğu bir kalabalığa ve onlar arasındaki ilişkilere işaret eder. Bir yerde kamuya ait olanın sınırları çizildiğinde kamuya ait olmayanın da belirlendiği söylenebilir. *Respublica* kavramından başka, *resprivate* kavramı bu hususu doğrular. O, kamusal şeyden farklı olarak, özel mülklere göndermede bulunur. "Publica" kelimesinin anlamının halk olduğu düşünüldüğünde, kamusal alanın halkla ve dolayısıyla devletle özdeş kılındığı görülür. Özel alan ise Romalıların kendilerini kamusal işlerin fırtınasından kurtarıp dinlenmeye ayrıldıkları yerdir (Arendt, 2011: 78). Sonuçta hem Antikite'de hem de Roma'da iyi yaşamı gerçekleştirmenin devletin temel gayesi olduğu hatırlandığında, bunun yolu olarak benimsenenin kamusal alana yurttaşların en aktif şekilde katılmalarını sağlamak olduğu görülür (Zabcı, 2011: 258). Diğer bir deyişle, kamusal alanı kamusal alan yapan tam da özgür yurttaşların varlığı olup, burada sağlanan katılım, yönetime yönelik edimler vb. politikanın kendisi olarak düşünülür. Ve bir kere daha polis/*respublica*, kamusal alan ve politikayı birbirine yaklaştırmının yolu açılır.

İnsanın günahıyla değerini yitirip dünyaya düştüğünün varsayıldığı orta çağda, insanın aklına bağlı olarak temellendirilen kamusal alan kavramının ortadan kalktığı görülür. Kamusal alanın dönüşümünü konu edinen ünlü düşünür Jürgen Habermas'ın belirttiği gibi, bu dönemde hiyerarşik örgütlenme şekli bulunmakla birlikte özel alanın varlığından bahsedilemez (Habermas, 2012: 63-64). Çünkü özel mülkiyetten bahsedilemez. Bütün mallar hükümdara, dolayısıyla hükmeden kişiye/kişilere aittir. Böylece özel ve kamusal alanın birliği söz konusudur.

Bu birlik halinin on yedinci yüzyıl ile birlikte aşınmaya başladığı söylenebilir. Çünkü bu dönemde malların dolaşımı artmış, haberleşme imkânı genişlemiştir. Gelişen dış ticaret, sömürgecilik iç pazarın hizmetine girerken, ticaretin gelişmesi de iç pazarda yerli halkın iş gücüne hükmedildiği ölçüde imkân kazanmıştır. Her şeyin ölçülüp, sayıldığı bir toplumsal algı ve yönetim şekli yükselmeye

başlamıştır. Michel Foucault'nun eserlerinde çokça bahsettiği, modern devletin yükselişine eşlik eden ve "polis düzeni" olarak adlandırılan koşullar bütünü kültür, ekonomi ve politikanın sınırlarını aşan bir şeydir. Antikite'nin iyi yaşam arzusu ile dışladığı sıradan yaşam karşısında yeni polis düzeninde her şey içerilir. İnsanlar arası ilişkiler düzenlenir, insanlar ve şeyler arasındaki ilişkiler belirlenir. Bu bağlamda bir "polis bilimi" tanımlayan Foucault (2007:326-327) şöyle der: "bireylerin doğal hayatını temel alan politik teknik". Burada dikkati çeken temel husus Antikite'den beri yönetim ile aynı anlamda kullanılıp kamusal alan ile özdeşleştirilen politika alanının genişlemesidir. Artık toplumsal düzenleme aleti/aracı olarak "polis" yükselirken, polis tarafından düzenlenen özel şahıslar kamu erkiyle karşılanan "halk" ı oluşturmuşlardır (Habermas, 2012: 80).

Halk içerisinde ayrı bir kesim olarak kendisini açığa vuran "burjuvazi"nin varlığından bahsedilebilir. En temel etkinliği ticaret olan burjuvazi, mübadele ilişkilerini yürütme kapasitesindeki akıllı insan varlığının somutlaşmasıdır. Ticarete konu olan etkinliklerin harç, vergi, vb. yoluyla hükümetin/yönetimin müdahalelerine açıklığı işte bu yeni dönemin söz söyleme ve edimde bulunma yeteneğindeki varlıklarının kendisini göstermesine izin vermiştir. Onlar bu özellikleriyle hükümetin aldıkları kararların denetleyicisi olup, modern anlamıyla kamusal alanın görünür hale gelmesine imkân vermişlerdir (Habermas, 2012: 88). Fakat bu dönemde dikkati çeken asıl husus kamusal alanın yükselen sivil toplum ile birlikte, onun içinden kavranır oluşudur.

Artık gelişen ekonomik ilişkiler ışığında toplumsal yapıda hâkim olan aileye dayalı ekonomik sistemin yerini "kârlılık yasalarına göre hesabı tutulabilen ticari işletmenin pratiği" almaya başlamıştır (Habermas, 2012: 82). Artan ticaretle birlikte gelişen bireyselleşmeler, ailenin aşınmasına yol açarak ayrı bir alan olarak sivil topluma imkân vermiştir ki bu durum modern dönemi modern kılan temel özelliklerden biridir. Sivil toplumun gelişmesi ise yine ayrı bir alan olarak kamusal alanın görünür hale gelmesini haber verir. Habermas bu durumu şöyle anlatır:

Yasaklayıcı hükümler, önceden sorgusuz sualsiz kamu erkine ait sayılan bir kamusal alana bakılarak 'kamusal' nitelikte kabul ediliyordu; şimdi ise kamusal olan, kamusal topluluk olarak bir araya toplanmış özel şahısların kamu erkini, kamuoyu önünde meşrulaşmaya zorlamaya yöneldikleri bir forum olarak kamu erkinden kopuyordu. Publicum halka, subjectum özneye, hükümetin tebaası ise onun sözleşme ortağına dönüşüyordu (Habermas, 2012: 90).

Böylece toplumsal yapılanmada temel aktör birey olup, bireyin temel hareket alanı sivil toplum olarak işaretlenirken, devlet/politika ise sivil toplumdan

ayrı bir alanı ifade etmektedir. Politik durumdan ayrı olarak ortaya çıkan sivil toplum, devletten ve geleneksel aileden farklı olarak “ekonomik ilişkiler ağını, pazar alanını, üretim, dağıtım, değişim alanını da içeren ayrı bir insan ilişkileri ve etkinlik alanını temsil eder” (Wood, akt. Özbek, 2004: 27). Fakat ekonomik ilişkiler alanının yanında aile de hala temel yapı taşı olarak sivil toplum içerisinde kapsanmaktadır.

Bu haliyle modern dönemde yükselen sivil toplum, içerisinde kamusal alanın çıktığı yerdir. İnsanların bireyler haline gelerek başta ekonomik olmak üzere çeşitli ilişkilere girdiği eşitler alanını ifade eden sivil toplumdaki farklı olarak kamusal alan, sivil toplumun “paranteze alınmış” ya da daha sınırlanmış biçimidir. Parantezin dışında kalan yerler kamusal alanın sınırlarına işaret eden “özel alan” (veya sivil toplum) olarak işaretlenebilir. Özel alan hem sivil toplumun özel bireylerinin alanıdır hem de daha spesifik olarak çekirdek aile ile özdeşleşen mahremiyetin alanıdır (Habermas, 2012: 97). Özel alanın sınırında konumlanan kamusal alanda ise mülkiyet, ticaret vb. ilişkileri dışlanmış, o, “devlete karşı eleştirel söylemlerin üretim ve dolaşımı”na imkân veren insani etkinlik ve eylemlerin alanı olarak algılanmıştır” (Özbek, 2004: 29). Bahsi geçen eylemlere eşlik eden söylemler, yurttaşlar arası ilişkilerin merkezi olan ortak meseleler hakkında yurttaşların etkin fikir beyanlarıyla inşa edilmektedir.

Kamu ve Toplum Özdeşliği ya da Olumsuzlanan “Kalabalık”

Sivil toplumun paranteze alınmış şekli olarak kamusal alanda yer alan aktörler: “daima, mülkiyet ve tahsil temeli üzerinde, tartışma nesnelerini oluşturan pazara hâkim olmak isteyen özel şahıslardan, okuyuculardan, dinleyicilerden ve seyircilerden” oluşurdu (Habermas, 2012: 108). Kapsadığı kesim üzerinden düşünüldüğünde kamusal alan, Habermas tarafından burjuva kamusal alanı/politik kamusal alan olarak da adlandırılır. Sahip olduğu “politik” eki, onu “yazınsal, kültürel” özelliklere sahip iletişim biçimlerinden [edebi kamudan] ayırır. Burjuva bireyin temel özellikleri hatırlandığında o, kendini bilen ve akıl yürütme yeteneğine sahip olan bireylerin oluşturduğu bir bütünlüktür. Bu haliyle Antikite’nin yurttaşını ve polisini hatırlatsa da Eski Yunan’dan farklı olarak burjuva kamusal alanı, “beraber hareket eden vatandaşların aslen siyasal nitelikli ödevlerinden, kamusal olarak akıl yürüten toplumun daha ziyade sivil nitelikli ödevlerine [mal dolaşımının emniyete alınması gibi] kaymıştır. Burjuva kamusunun siyasal ödevi, sivil toplumun düzenlenmesidir” (Habermas, 2012: 127). Kamuyu oluşturanlar akıllı varlıklar olarak rasyonellikle nitelendirilirler. Hem toplumsal konumları açısından sivil topluma aittirler hem de kendi çıkarları açısından devletle sürekli ilişkiindedirler, yani kamusal alana aittirler. Bu nedenle burjuva kamusunun bir yüzü devleti düzeltir diğer yüzü sivil toplumu

ya da özel alanı düzeltir. Özel alan ise genel olarak pazarda özel olarak ise mahremiyetin alanı ailede yer alan kişileri içerir. Fakat burada bir açmaz söz konusudur: temel aktör olarak yükselen burjuvazi hem “insanlar arasında bir insan” hem de malların ve şahısların sahibi insan”dır (Habermas, 2012: 132). Habermas’ın “özel alanın kararsız ikililiği” diye adlandırdığı bu durum kendisini kamusal alanda da gösterir. Aynı kişilerin farklı rollerin kesişimi olduğu bu durum üzerinden kamusal alanda içerilen kişilere bakıldığında:

kadınlar ve kendi hayatını kazanmayanlar siyasal kamudan fiilen olduğu gibi hukuken de hariç tutulmuşlardır. Oysa edebi kamuda kadın okurlar, keza çıkarlar ve hizmetçiler, özel mülk sahiplerinden ve bizzat aile babalarından çoğu kez fazladırlar. Yine de... kamunun bir biçimi diğerine özdeş tutulur, kamu, kamu oyunu kendini kavrayışında bir ve bölünmez görür... gelişmiş burjuva kamusu, kamusal topluluk olarak bir araya gelmiş özel şahısların ‘mülk sahibi’ ve ‘insan’ rollerinin hayali özdeşliğine yaslanır (Habermas, 2012: 132).

Özdeşliğin işaret ettiği şey, sadece farklı kamuların varlığı değil, aynı zamanda burjuvazinin kendisini bütün toplumun temsilcisi olarak ortaya çıkarmaya başladığı hegemonik yapılanmadır. Buna paralel olarak burjuva kamusunun kendisini tek bir kamu olarak öne çıkardığından bahsedilebilir. Onların özgürleşmesini insanlığın özgürleşmesi olarak koyabilmelerinde bu özdeşlik oldukça önemlidir. Burjuva kamusunun özdeşliğine imkân veren dışlayıcı işleyişine örnek olarak modern dönemin hemen başında Almanya’daki burjuvaların halka yönelik tutumlarından bahsedilebilir: onlar, aşağı tabakaydılar (aşağı tabaka kırsal nüfus ile gündelikçiler, askerler ve hizmetkârları kapsardı). Böylece bir kere daha burjuvazinin burjuva olma ölçütünün tahsil ve mülkiyet olduğu doğrulanır (Habermas, 2012: 155,174).

Burjuva kamusunun sahip olduğu bu üstün-ayrıcılık rolle birlikte burjuva kamusal alanı, özel alanı -burjuva kamusunun dışladıklarını- düzeltme ayrıcalığını kendisinde bulabilmiştir. Burjuva kamusu açısından özel alanda yer alan insanları niteleyen “doğal insan bir hayvandı; bu yüzden kamusal alan, yalnız aile sevgisi kodlarına bağlı bir yaşamın ürettiği doğaya has bir eksikliği düzeltmekteydi: bu eksiklik yabancılıktı. Kültürün [kamusalın] kusuru adaletsizlikse, doğanın [ailenin] kusuru da kabalıktı” (Senet, 1996: 129). Dolayısıyla kamusal alanın aktörleri olarak özgür, eğitilmiş bireyler kendi çıkarları doğrultusunda toplanıp tartışmalar yaparak oluşturdukları kanılarla devleti yönlendirebilmişlerdir.

Belirli bir toplumsal kesim ile sınırlı olsa da bu şekilde aktif bireylere dayalı burjuva kamusalılığı on dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde kendi içinde çöküşe girmeye başlamıştır. Bunun temel nedeni kamusalın burjuva kamusalı

olmaktan çıkması ve mülksüzlerin vb.-kamusal alandan dışlananların- oraya sanayileşme ve kentleşme gibi yollarla girmeye başlamasıdır. Ayrıca “seçim hakkı reformu” gibi unsurlar da etkili olmuştur. Bu şekilde genişleyen kamu, aynı zamanda korkulan-güvenilmeyen kamu haline gelmiştir (Habermas, 2012: 240). Çünkü daha önce söylendiği üzere, kamusal alanın dışarıda bıraktığı sıradan halk düşünme yetisini kullanamayan, kolayca aldatılabilen vs. nitelikleriyle güvenilir değildir. Bu nedenle başta burjuvazinin sarıldığı ve kamusal alanın temel ilkeleri olarak önce çıkan aleniyet, çokluk ya da en temelde “açıklık” uygulaması terk edilerek, burjuvazinin sahip olduklarını korumak adına sınıf siyaseti benimsenmeye başlanmıştır (Habermas, 2012: 249). Kamusal alanda görüş bildiren kişiler zamanla herhangi bir kişi olmaktan çıkarak, yetenekli kişilerle sınırlanmıştır. Bu kişiler diğerlerini denetler hale gelmiş ve “aktif seyirci” sadece bir “izleyici” ye dönüşmüştür. Bu dönüşümün kendisi kamusal alanın boşalması olarak yorumlanmıştır (Senet, 1996: 336). Peki, gerçekten durum böyle midir? Kalabalıkların yükselişi karşısında burjuvazinin aldığı tutucu tutum düşünüldüğünde, bu noktada kamusal alanın boşalmasından ziyade, kamusal alanın aynı toplumsal grup/sınıf tarafından “yeniden” biçimlendirildiği söylenebilir.

Söz konusu yeniden biçimlendirmede, kamusal alanın boşalmasıyla birlikte mahrem yaşam ya da aile önem kazanırken, boşalan kamusal üstlenen devletten başkası olmamıştır. Bu durumda burjuva kamusunun tamamen yok olmasından bahsetmek yerine onun rol değiştirdiği söylenebilir. Devlet, artık burjuva kamusuyla özdeş hale gelerek, pazar ilişkileriyle birlikte yükselen toplumun/kalabalıkların idare mekanizması olmuştur (Habermas, 2012: 251-2). Böylece başlangıçta varsayılan kamusal alanın açıklığı, tarafsızlığı ve eleştireliliği yerini bütün toplumu denetleme mücadelesine bırakmıştır. Devletin “yasalar ve önlemlerle mal mübadelesinin ve toplumsal emeğin alanına derinlemesine müdahalelerde” bulunmaya başlamasıyla, özel alan ile kamusal alanın sınırlarının ayırsızlığı belirginleşmiştir (Habermas, 2012: 261). Piyasanın dışında aile de özel alana ait olmaktan “kamusal statü güvenceleri” aracılığıyla uzaklaştırılmıştır: “gelir ve boş zaman tüketicisi, kamusal olarak güvencelenmiş tazminatların ve yardımların alıcısı” konumuna gelmiştir (Habermas, 2012: 271-2).

“Polis biçimi olarak devletli toplumun gelişmesi” olarak yorumlanabilecek bu durumda oikos’un ya da ekonomik etkinliklerin kamusal alana çıkmasıyla birlikte ailenin özel alanına dâhil edilen meseleler kamusal/kolektif bir mesele haline gelmiştir (Arendt, 2011: 71). Burjuva kamusunun dışındakilerin oluşturduğu bu toplum Arendt’e göre “tek bir ortak çıkar ve tek bir anonim kanaatin sahip olduğu doğal gücün, salt kafa sayısı ile devasa biçimde pekiştirildiği yerdir” (Arendt, 2011: 80). Bu haliyle toplum, eylem imkânını her yerden dışlar. Herkes

onun üyesidir ve o, üyelerinden normal davranmalarını yani “kendiliğinden eylemde ya da sivriliklerde bulunmamalarını” sağlayacak kurallar geliştirerek belli bir davranış tarzını dayatır. “Kitle toplumu” olarak da adlandırılan bu toplumda eylemin yerini davranışlar alır. Davranışlar ölçülebilir unsurlar olarak yönetimin nesnesi olurken, temel ölçüm aracı olarak istatistik bilim haline gelmiştir (Arendt, 2011: 82-3). Oysa toplumun yükselmesiyle çöken kamusal alan, insanın etkinlik ya da eylemleriyle var olduğu yerdi. Sırf bu nedenle siyasetin varlık bulmasına imkân verirdi. Yükselen toplum ise “kamusal olarak örgütlenmiş bizatihi yaşam sürecidir”: bütün modern toplumun emekçilerden ve iş sahiplerinden oluşması bunu göstermektedir (Arendt, 2011: 87). Buradaki tek etkinlik, yaşamak ve yaşamı garanti altına alacak eylemlerde bulunmaktır. Tek başına “emek” insanın kendisini gerçekleştirme biçimidir. Bu gelişmeler karşısında ne özel ne de siyasal/kamusal olan aynı şekilde varlığını sürdürecektir konumda değildir (Arendt, 2011: 91).

Arendt için kamunun ortadan kalması, insanları birbirine bağlayan ve ayıran şeyin ortadan kalkmasıdır. Böylece insanların birbirlerinden kopmalarıdır (Arendt, 2011: 96). Koparken ayrılaşmalarıdır: oysa kamusal alan farklı perspektiflerin bulunduğu çokluk alanıdır. Orada bulunanların konumları farklı farklıdır. Konumların farklılığı orada görülen ve duyulanların da farklı farklı olmasının nedenidir. Fakat bu farklılıklar herkesin aynı nesne ile ilgilenmesine engel değildir. Kamusal alanın bu olanağı karşısında yükselen kitle toplumunda kimse kimsenin sesini duymaz. Arendt’e göre bu haliyle toplumda her şey tek bir veçheden görülür ve aynılık mekânı haline gelir. Bu, “ortak dünyanın sonudur” (Arendt, 2011: 103). Bu sondan kaçışta Arendt’in biri kaybolursa diğeri de ortadan kalkar dediği özel ve kamusal alandan özel alanı oldukça olumlu sözlerle algılaması dikkat çekicidir. Ona göre özel alan hiç değilse insanların kendilerini bu dünyaya karşı korunmuş hissettikleri, “hatta bu dünyadan dışlanmış olanların bile aile yaşamının dar gerçekliğinde, yuvanın sıcaklığında bir ikame bulabildikleri özel evler”dir (Arendt, 2011: 105). Özel alanda bulunanların sadece polis yurttaşı ya da burjuva taciri olmadığı hatırlandığında, özel alandaki herkesin aynı derecede yuvanın sıcaklığını hissedip hissetmediği sorusu ise öylece karşımızda durmaktadır. Buna bağlı olarak, özel alanın bu kadar güvenli ve olumlu algılanması karşısında, dünyada toplumsal mücadelelerin birçoğunun neden oradan türemekte olduğu sorusu yanıtız kalmaktadır.

Yeni Bir “Politika” Fikrine Doğru

Öncelikle belirtilmesi gerekir ki, burjuva kamusal alanı, yukarıda bahsedilen özellikleriyle birlikte düşünülürken politik bir alan olmaktan ziyade politikanın “önceden” belirli etkinliklere, varsayımlara ve kesimlere hapsedildiği/

özdeş kılındığı yeri ifade etmektedir. Orada yer alanlar ilk günden beri toplumun belirli bir kesimi olmuştur. Bu nedenle temelde, açıklık, aleniyet, çokluk, iletişim vb. özelliklerine sahip olmasına rağmen, dışlayıcı/özdeşliğe dayalı bir birleşme mekânı olarak homojenlikten kurtulamamıştır. Bu durumda kamusal alanın ortadan kalktığı, özel alanın sınırlarının belirsizleştiği dünyada “politika”nın imkânının sona erdiğini söylemek mümkün mü? Önceki sayfalarda hattı çizilmeye çalışılan tartışma açısından kamusal alanın sonunun aynı zamanda politikanın sonunun ilanı anlamına geldiği çok açıktır. Fakat gerçekten böyle bir son olabilir mi? Sorunun yanıtını bulması açısından kamusal alan kavramı kadar “politika”nın nasıl algılandığı üzerine düşünülmesi gerekir. Belirli bir alanda zaten önceden tanımlı olanlar tarafından (onların kendi çıkarları doğrultusunda) yapılan bir aktivite midir? Yoksa belirli alanda duyulur olmayanların da kendilerini duyulur kıldıkları, böylece oradaki bölüşümü ve ortak yaşamı dönüştürdükleri bir şey mi? Diğer bir deyişle, kişisel/grupsal çıkarla mı ilgilidir yoksa hakikatin inşasına, kayıt altına alınmasına ilişkin bir süreç midir?¹

Kamusal Alana “Yamuk Bakmak”

Kamusallığın çöküşünü politikanın ortadan kalkışı olarak yorumlamaya imkân veren Arendt’e göre politika, “ortak bir dünya’ uğruna eylemler bütünü” olarak tarif edilebilir. İnsanların politik olmasını belirleyen şey en temelde eyleme özgürlüklerini her durumda koruyabilmeleridir. Bu bağlamda insanların akıllarını kullanabilme özelliklerinin sonucu olarak hem özerk oldukları hem de eylemlerde buldukları bir çerçeveden düşünülen politika sayesinde, Antik Yunan’ın polisini politik bir yer olmakla nitelemenin yolu açılır. Aynı zamanda yukarıda bahsedilen burjuva kamusal alanının da politik olduğu iddia edilebilir. Zira buralardaki insanların yaşamın zorunluluklarından, bireysel çıkarlarından özgürleşmiş oldukları varsayılır. Bu özgürleşme onlara politikayı gerçekleştirme imkânı yaratır. Böylece politikanın kamusal bir etkinlik olarak tanımlanması gündeme gelir. Özgür eyleyen bireylerden başka, bu tip insanların bir arada bulunduğu yerde politika gerçekleşir. Tam da bu birlikteliğin sağlandığı yer olarak kamusal alan, yine politikayla özdeşleştirilir (Berktaş, 2012: 45). Burada özgür insanların özgürce konuşma ve farklılıklarıyla bir arada olma imkânı vardır. Sahip oldukları farklılıklara rağmen eşit bir şekilde karşılaşarak “sonsuz tartışma olanağı”na her zaman sahiptirler (Berktaş, 2010: 141). Oysa modern dünyada yükselen toplumla birlikte kamusal alan ortadan kalkmıştır. Çünkü özgür eyleyen ve düşünen bireyler yerini sadece kendi çıkarını düşünen otomatlara bırakmıştır. Eylemler yerini ölçülebilir davranışlara, ortak dünya ise yerini yalın yaşama bırakmıştır. Böylece politikanın imkânı olarak görülen kamusal alan, çoğulluk, olumsuzluk ve kırılabilirlik gibi ilkelerin yanında belki de hepsinden önemlisi aklını kullanarak eylemlerini yöneten yurttaşın niteliği olarak “eleştirelilik” ortadan

kalktığı için politikanın da imkânı kalmamıştır (Berktaş, 2012: 168).

Politika üzerine yeniden düşünüldüğünde, kamusal alanın kendinde sırf sözde “açıklık, farklılık, aleniyet, çokluk, eşitlik” gibi özelliklere sahip olması onu politik kılmaya yetmekte midir? Yoksa sorgulamaya oradaki insanların nitelikleri, etkinliklerinin yönü (özgürleşmeye vb. yönelip yönelmediği) de dahil edilmeli midir? Bu sorular ışığında belirtilmesi gerekir ki, burjuva kamusu politik niteliğini orada olanların kendi çıkarları doğrultusunda devleti şekillendirmelerinden elde etmez. Politikanın zamanı, burjuva kamusunun kendini ayırdığı ve dışladığı özel alandaki insanların kamusal alanı kendileri lehine bozmaya başladıklarında ortaya çıkmaya başlar. Bu bozma işlemi, Arendt tarafından “ortak dünyanın sonu” olarak işaretlenir. Kamusal alanın içinden bakıldığında görüntü bu olsa da dışından bakıldığında resim tamamen değişir: bu bir son olmayıp, kamusal alanda görünür olmayı belirleyen/kamusal alanın dayandığı “ortak olan”ın yeniden biçimlendirilmesiyle ilgilidir. Doğrudan alan ya da oranın özelliklerinden ziyade bir mesele ve meselenin mekânı düzenleyen/sınırlarını çizen ortak olan’a ne kadar dokunduğuyla ilgilidir. İşte bunu görmek, bu gün her şeyin birbirine geçtiği toplumlarda neyin özel neyin kamusal olduğunu düşünmekten bizi alı koyarak doğrudan politikaya gözümüzü dikmeyi ve gerçekleşen eylemi/olayı anlamlandırmamızı sağlamaktadır.

Kamusal alanın ve dolayısıyla politikanın ortadan kalktığını, yükselen toplumun veyakitlenin/halkın akıldışılığı nedeniyle güvenilmez oluşu ile birlikte savunan argümanlar karşısında, “kamusal alan” ın bulunmadığı yerde politikayı yeniden düşünmeye başlamak için öncelikli olarak özel-kamusal alan ikiliğine dayanan bakış açısının değiştirilmesi gerekir. Zira özel alan, kapitalizmin kendisini katlanılır kılmak için insanları içinde tuttuğu yerdir (Baker, 2011: 78). Liberal siyasetin, politik alanın şekillendirilmesinde önem verdiği kamusal alan “emek denetim süreçlerini kontrol etme pratikleridir”(Elgür/Aydın, 2011: 277). Kontroller duyulur olanın biçimlendirilmesine yöneliktir. Politikanın ekonomik olanın güdümüne girmesi ve imhası bunun sonucudur. Dolayısıyla her şeyin varlığının belirli işlevlerle koşullandırıldığı bu ortamda zannedildiği kadar ayrı iki yer ve hattasaf politik bir yer başından beri hiç olmamıştır. Özel ve kamusal alan ayrılığı:

Özel alanın dokunulmazlığına, dokunulduğunda ise mutlaka bir kötülüğün ortadan kaldırılması adına dokunulabileceğine duyulan demokratik bir fikre bağlanıyordu. Oysa hepimiz biliriz, politika ne garantili ne de güvenli bir faaliyet alanıdır. Her şeyin pamuk ipliğine bağlı olduğu, hiçbir şeyin öngörülemediği, kamusalığa verilen garantilerin ancak bir takım yüzeysel özgürlükler alanını ürettiği bir ortamdır... parlamenter, demokratik ve medyatik politika tezgahları....

Bizi kendi kuvvetlerimizden koparan oluşumlardır. O zaman başka bir politika ve başka bir iktidar mefhumu üretmek gerekir... (Baker, 2011: 149).

Kamusal alanı politikayla özdeşleştiren ve kamusalın düşüşü karşısında düşüncüyü politikanın sonunun ilanına götüren söylemlerin aksine hiçbir şey politikadan uzakta değildir: politika, sırf özel ve kamusal alan ayrımı nedeniyle var olmaz. O her topluluğa içkindir. Bu noktada modern bir fenomen olarak toplum yerine “toplumsal olan” üzerinde durmak gerekir. Zira toplumsal olan “yönetim mantığının (policing logics), şeylerin nasıl dağıtılacağını belirlediği, ya da bu dağıtımların sorunsallaştırılmasına bağlı olarak ortak mekân üzerinde karşılaşan toplumsal gruplar arasındaki bölüşümün nasıl olacağına karar verdiği bir nevi birleşim/karışım alanıdır” (Rancière, 2003:201). Dolayısıyla toplumsal, dağıtımların sorunsallaştırıldığı yer, ilişki ve ağlar alanıdır. Burada ortak olanın ya da bölüşürülen şeylerin, uygulanan sosyal politikalardan hayata geçirilen yasama işlemlerine kadar, her zaman çok çeşitli yapılandırılma yolları vardır. Bu durumda politikadaki neredeyse her şey, söz konusu bölüşüm ve dağıtım mekanizmalarının konusu haline gelmektedir. Söz gelimi aile ve sosyal politikalar bakanlığı ile uzanımları, bu mekanizmaların somut uygulamalarını tahayyül etmeyi kolaylaştırabilir. Ayrıca böyle bir bakanlığın varlığı, özel alana hapsedilen ailenin hiç de özel olmadığını, politikliğini, ayrımların anlamsızlığını işaret etmiyorsa neyi işaret etmektedir? Bu mekanizmaların nasıl işlediği, onları kimlerin işgal ettiği sorgulandığında varılan nokta, toplumsalın aslında yerler ve rollerin çekişmeli/dava konusu olacak şekilde dağıtıldığı bir mekân olduğu ve politik olanın ya da eylemin genellikle toplumsal olan içinde gerçekleştirildiğidir (Rancière, 2003:201). Bu nedenle aslında okul, üniversite sistemi gibi sosyal politikada yer alan şeyler sadece devletin yeniden üretim ya da eğitim enstrümanları değildir, aynı zamanda devletin dayalı olduğu “toplum” tarafından inşa edilen kurumlardır. Sağlık sigortası, emeklilik gibi kazanımlar öncelikle işçilerin tarihsel momentte elde ettikleri ayrıcalıklarla ilgili olmayıp ortak olanın yapılandırılmasıyla ilgilidir. Politikayı herhangi bir yerle özdeşleştirmeyip doğrudan politikanın kendisi üzerine düşünen çağdaş Fransız düşünür Jacques Rancière’in vurguladığı gibi, “her sözde toplumsal müzakerede, topluluğun ‘ortak olan’ olarak tutunduğu şeylere yönelik bir pazarlık bulunur” (Rancière, 2003: 201-2).²

Başka Bir Politika: Jacques Rancière’in Polis ve Politika Ayrımı

Toplumlarda gelişen ve (kamusal alan-özel alan gibi ikiliklerin ortadan kalkmasını da imleyen) duyulur olanı biçimlendiren işlemlerin gerçekleştirildiği yeri (politikayı bahsedilen ikiliklerden/önceden- belirli-yerlerden kurtarmak üzere) “polis” olarak adlandırmak mümkündür. Çağdaş düşüncenin önemli

filozoflarından biri olan Jacques Rancière'in önerdiği bu kavram "tam" topluma işaret eder. Polis, toplumsal bütünü oluşturan parçaların dağıtımı ve bölüşümünü gerçekleştiren toplum organizasyonudur. Burjuva kamusunun yükselişi ve çöküşü tezlerini bu mantık içerisinde düşünmek, bir çöküşten ziyade burjuvazinin yaptığı manevraları görmeyi sağlayabilir. İhtiyaçların ve hizmetlerin dağıtımı, rollerin ve meşguliyet tarzlarının paylaşılması, ekonominin yönetimi; hepsini polis düzeninin parçası olarak görmek mümkündür. Böylece polis, Rancière için, "toplumsalın sembolik inşasıdır" (Chambers, 2010: 61). "Hükümet sürecidir. Cemaat halindeki insanların bir araya gelişini ve rızalarını örgütlemekten ibarettir ve temelinde yerler ile görevlerin hiyerarşik bir dağılımı vardır" (Rancière, 2007: 71). Bu anlamda polis, kamu düzeninin akılcı örgütlenmesidir. Dolayısıyla her şeyin bir ölçüye tabi tutulduğu, hiyerarşik ve kurumsal yapılaşmadır. Ölçülebilir ve uyarlanabilen bedenlerin alanı olarak her şeyin sayıldığı tamlik mekânıdır. Mevcut-verili toplumsal yapılar, düzen fikrini taşır ve polisin somut halini ifade eder. "Ortak ve kişiye özel olanın bölüşümünde [ki aynı zamanda görülür ile görünmez olanın, sözün ve gürültünün bölüşümü demektir] her beden yerli yerinde olmasını öngören mantık"tır (Rancière, 2010: 57). Her bedeni yerli yerinde tutan şey, bağlandıkları ortak ölçüdür. Polis bu şekilde ortak olanı yorumlama tekeli elinde tutarak, toplumun hareket yönünü belirler. Yerleri tanımlayıp, toplumu ayırıştırarak polis-oikos, bios-zoe, kamusal-özel olan gibi bölümlendirmelerde sınır çizgilerini yeniden çizer. Oluşturduğu bu sınırların sabitliği polisin düzenini sağlayacağı için polis, sürekli ortaklık ölçülerini belirler (Tanke, 2011: 46):

Polis özü itibarıyla bir tarafın payını ya da paydan yoksunluğunu tanımlayan, genellikle örtük yasadır. Fakat bunu tanımlamak için, ilkin şu ya da bu tarafın içerisine oturtulduğu duyulur-olanın şekillenmesini tanımlamanız zorunludur. Polis, bu yüzden ilkin, yapıp etme, var olma ve söyleme tarzlarının paylaşımını tanımlayan bir bedenler düzenidir ve bu bedenlerin belli bir yere ve göreve ad yoluyla (veya ismen) atanmalarını gözetir; polis, belli bir etkinliğin görülür olmasını, bir diğerinin görülür olmamasını gözetir, bu konuşmanın söylem, şu konuşmanın uğultu olarak anlaşılmasına nezaret eden, görülür olanın ve söylenir-olanın bir düzenidir (Rancière, 2005: 52).

Düzenin dayandığı ortak olan, söz konusu topluluğu bir arada tutan ortak mekânlar, ilgiler, yetenekler vb.dir. Burada sıfat olarak öne çıkan "ortak" olan üzerinden ortaklık geliştiren insanlar, bir topluluk oluştururlar. Fakat bu noktada dikkat edilmesi gereken husus, söz konusu ortaklığın kendi içinde bir şeyleri kapsarken bir şeyleri dışarıda bırakmaya dayanan işleyiş biçimine imkân vererek, düzenin temellerini atmasıdır. Ortaklıklar üzerinden kurulan bu düzende politikaya ilişkin olanın ve yönetimsel olanın ayırt edilmesi daha

da zorlaşır. Oysa Rancière için bir yerde ortak olandan bahsediliyorsa, ortak olan üzerinden çeşitli sınıflandırmalar yapılarak, verili düzeni oluşturacak tanımlamalar da yapılıyordur. İşte bu tanımlamalar yoluyla sağlanan düzende, duyulur/tanımlı olandan farklı olanın zihinleri bulandırmasıyla görünür olacak uyumsuzluk ortadan kaldırılmaktadır. Rancière, ortak olan etrafında şekillenen “duyulur” üzerinden çeşitli paylaşım ve bölüşüm işlemlerinin yapıldığı bu işleyiş biçimini “duyulurun paylaşımı” olarak adlandırır. Duyulurun paylaşımı:

Hem ortak olan bir şeyin varlığını, hem de bu ortak olandaki karşılıklı yer ve payların dekapajını görmeyi sağlayan duyulur apaçıklıklar sistemidir. ...ne yaptığına ve hangi zaman ve mekânda etkinliğini gerçekleştirdiğine bağlı olarak, kimin ortak olanda payı olabileceğini gösterir. ...ortak bir mekânda görülür olmayı ya da olmamayı, ortak bir sözle donatılı olmayı ya da olmamayı vb. tanımlar (Rancière, 2008: 147-8).

Polisin dayandığı ortaklık ölçüleri yoluyla gerçekleşen duyulur olanın paylaşımındaki (partage du sensible) ‘partager’ kelimesi Fransızcada hem bölmek hem de paylaşmak üzere temelde iki anlama sahiptir. Pratik kullanımda ortak olmayan şeyleri ortaklaştırmaya yönelik bir verme, yapma eylemidir. “Politik topluluğa katılım biçimlerini düzenleyen bir toplama [kümelenendirme] ilkesidir” (Panagia, 2010: 96). Fakat bu küme içerisinde bir şeylerin paylaşılması için bölme işlemi yapmak gerekir. Bu nedenle “partager”, hem bölüşmek hem de paylaşmaktır: İhtiyaçlara yönelik bir paylaşım ve mülkiyete yönelik bir bölme işlemidir (Panagia, 2010: 97). Yapılan bölme ve paylaşma işlemleriyle hem mülkiyet bölüşürülür hem de duyuların paylaşımı garanti altına alınır. Böylece “partagedusensible”, duyulur olanın bölüşümü ve paylaşımıyla ilgili olup, bu anlamıyla bedenlerin, doğalarına uygun ve işlevsel bir şekilde dağıtımı olarak polis niteler. Paylaştırılan şeyler ise mekân, zaman ve etkinlik biçimleridir.

Polis, duyulur olanın alanı iken “politika” ise ondan farklı olarak duyulur olmayanın, dışlananın kendisini görünür kılmasıyla ilgili bir süreçtir. Bu bağlamda Habermas’ın ve Arendt’in kamusal alanın gerilemesiyle politikanın gerilemesini paralel bir şekilde düşünmeye imkân verdikleri yerde Rancière’den hareketle gerileyenin “politika” olmadığı ileri sürülebilir. Polis ve politika kavramları açısından bakıldığında kamusalın gerilemesi politikanın yükselmesiyle birlikte olmaktadır. Ya da polisin gerilemesinin adıdır.

Politika, polis mantığından farklı olarak, ortaklık biçimlerinin ya da oluşturulan sınırların sorunsallaştırılmasına dayanan, “ortak nesnelere tanımlanmasına imkân veren, duyumsanabilir çerçeveleri yeniden yapılandırma” etkinliğidir (Rancière, 2008: 57). Rancière bu tanımla politika olmayanı politikadan ayırarak

genellikle politikayı bürokrasiye, çeşitli yönetme aygıtlarına indirgeyen bakış açısını aşar. Çünkü politika, öncelikle doğallaştırılan düzenin duyumsanabilir apaçıklığını bozar. Böylece politika, olanın/ortak olanın sorunsallaştırılması olarak, tanımına yönelik ilk özelliğini elde eder. Politika, ortak olan esas alınarak 'var' kılınanların statülerinin sorgulandığı bir çatışma halidir. Phone'dan logos'a geçişin yeridir. Hatırlanacağı üzere polislin temel etkinlik biçimi, toplumun kendi içinde istikrarlı bir bütün kılınması ve bu doğrultuda kimin buraya dahil olup olmayacağıyla ilgili kıstasların getirilmesidir. Disiplin ve denetim toplumu süreçleri bu ayrımların en iyi işleme sokulduğu yerler olarak önümüzde durur. Polis içerisinde yer alanlar logos sahibi olan kişileri, yani anlamlı söz söyleme ve eyleme yeteneğinde olanları imlemektedir. Bu nedenle polis, hem konuşmayı hem de sayılma durumunu ifade eder (Rancière, 2005: 48). Örneğin modern devletin logos sahipleri, yurttaşlarıdır. Modern devletten başka, sözleşmeye dayalı yönetim ile karşılıklı müzakereye dayalı yönetimleri de logos temelli polis biçimi olarak görmek mümkündür (Rancière, 2005: 34).

Polis yönetiminin dayanağı olan logos sahibi kişilerden bahsetmek, logosa sahip olmayanlardan bahsetmek demektir. Söyleyecek sözü olmayanlar, söyleyecek sözü olsa bile dinlenmeye değer olmayanlar logosa sahip olmayanlardır. Tarihte logos sahibi olmayanlar şeklinde kodlananlar için köleleri, kadınları, yabancıları-şimdinin göçmenlerini, yoksullarını vb. saymak mümkündür. Onlar Arendt'in politikanın ve kamusal alanın olmazsa olmazı olarak işaret ettiği konuşma ve eyleme yeteneğinde olmayanları imlerler. Böylece polis, kendi içinde tutarlı bütünlüğü ifade edip, bir sayma ediminin gerçekleştiği yerken; politika tam da bir sayma ediminin kesintiye uğratılması, yapılan sayımın yanlış bir sayım olduğunun açığa çıkmasıdır.

Polisin getirdiği sınırlar, bölme çizgileri onun eylem alanı olur. Zira polisin dışladıkları kendileri açısından değil, polisin kendisini dayandırdığı temeller açısından konuşma yeteneğinde olmayandır. Söz konusu sınırların içinde uzlaşmaya dayalı pür politika temellendirilmeye çalışılırken, Rancière'in politik düşüncesinde politika, polisin "pürlük" iddiasının kesintiye uğratılması anlamında pürlüğü inşa etmeye yönelik olmayan bir edimdir (Chambers, 2010: 60). Bu bağlamda Rancière, *Siyaset Üzerine On Tez*'de pür olmayan bir politikanın varlığından bahseder. Politikaya pürlük atfetmek, ona bir takım arkheleler bağlamaktır, onun sınırlarını çizmektir (Rancière, 2011: 3). Oysa Rancière için bu dünyada her şey birbiriyle karışmıştır.

Her şeyin birbirine karıştığı bu dünyadan hareketle 'politikanın nedeni nedir?' sorusunun cevabı ortaya koyulabilir. Basitçe -ve hala- "kamusal alan"ın varlığı

ya da ona dair ilkelere indirgenebilir bir şey midir? Polis yönetiminde polisin tarafı olabilenler tanımlanırken, sürekli taraf olmayanlar da tanımlanır. Fakat polis, her defasında saydıkları üzerinden herkesi kapsadığı iddiasında bulunur. İşte politika “yalnızca taraflar olan parçalar ile toplamı asla bütüne eşit olmayan vasıflar veya liyakatler arasındaki ilişkidir” (Rancière, 2005: 44). Bu bağlamda politikanın varlık nedenlerinden birisi, polisin sürekli yaptığı, fakat her defasında yanlış olan sayıdır (Rancière, 2005: 44). Ya da toplumsalın gözünden bakıldığında içerilen fazlalık olarak potansiyel olan, bilinmeyen ve temsile konu olamayandır. Poliste ortaya koyulan ve yanlış sayımın üzerine yükseldiği ortak payda, poliste tarafların ortaya çıkmasına neden olur. Bu nedenle politika:

Konuşan bedenlerin dağılımının yüreğine ortak ölçülemez bir şeyin sokulmasıdır. Bu ortak ölçülemez olan, yalnızca karlar ve zararlar eşitliğini yıkıp yok etmekle kalmaz, aynı zamanda kozmos’un oranına göre düzene sokulmuş ve topluluk arkhesine dayalı şehir tasarısını da önceden yerle bir eder (Rancière, 2005: 40).

Politika, zamana sahip olmayanların ortak bir mekânın sakinleri olarak kendilerini ortaya koymak ve ağızlarından yalnızca acıyı işaret eden sözün değil, pekâlâ ortak olanı dile getiren bir sözün de çıktığını göstermek için gerekli zamanı kullandıkları zaman gerçekleşir (Rancière, 2012: 28).

Sonuç

Her şeyin birbirine karıştığı günümüz dünyasında politikanın nasıl anlaşıldığı önem kazanmaktadır. Zira onu kavrayış biçimimize göre hangi konum ve kavramların yanında durmamız gerektiğine karar verme imkânı elde ederiz. Politika önceden tanımlı bir yer ve faille özdeşleştirilebilir mi? O belirli yerleri karşımızda bulamadığımız fakat politikanın koşulu olarak öne sürülen insani etkinliklere ve mücadelelere tanık olduğumuzda, hatta içerisinde yer aldığımızda yapılanları ve yaptıklarımızı nasıl adlandıracağız? İşte bu gibi sorular ışığında politikayı düşündüğümüzde onu kamusal alan-özel alan, polis-oikos gibi ayrımlarla okuyan bakış açılarının altının boşaldığı hissedilir. Çünkü karşımıza bu kavramların hesaba katmadığı başka gerçeklikler çıkmaktadır. Bu gibi sınıflandırmaların hesaba katmadıklarını görecektir bakış açımızın genişlemesinde çağdaş düşüncenin önemli isimlerinden Rancière bir girişimde bulunarak politikayı yeniden tanımlayacak bir ayrım önermektedir: polis ve politika. Rancière polis ve politika ayrımıyla, “ortak iyi” ve “yalın yaşam”ı ayıran bakış açısına karşı çıkar. Dolayısıyla bu ayrımlarla beslenen politik olan ve toplumsal arasındaki karşıtlığı reddetme imkânı sunar. Bu mantık, siyasal eylemler için belirli bir yer tahsis eden polis mantığıdır. Buna paralel olarak, buradaki varlıkların temel görevi politikaya ulaşmaktır. Oysa Rancière için

politika, “özel, evcil(domestic) veya toplumsal (social) olduğu düşünölen bir evrende ortak olanın formülasyonu/biçimlendirilmesine yönelik kapasitelere ve evrensellik/genellik durumlarına imkân veren çizginin izini süren bir eylemliliktir” (Rancière, 2010: 205-6). Politikayı, politika-olmayan/polis ile birlikte düşünönen Rancière, sadece belirli bir alanın içerisine odaklanmaktan ziyade alanın sınırlarına/kıyılarına gider.

Sonuçta polis ve politika ayrımı, politikanın varlığı açısından kamusal alan gibi bazı önceden belirlenmiş alanları pozitif olarak işaretleyen her ilkeyi sorunsallaştırmaya imkân verir. O, toplum veya ev içi alana karşıt olarak konumlandırılan politik bir alanın reddidir. Bir tarafta gerçeklik diğer tarafta görünömlerin olduğu bir ayrım bulunmamaktadır. Görünüş, verili gerçekliğin bir maskesi değildir. O, görülür olanın, konuşulur olanın, verili olanın yeniden-konfigürasyonudur. Buradan hareketle modern dönemin başlangıcında kamusal alanın boşalması olarak sunulan gelişmeleri bu bağlamda politikanın kendisini kalabalıklar eliyle farklı bir şekilde duyuruşu olarak görmek de mümkündür.

Sonnotlar

¹ Fransız düşünür Alain Badiou, hakikati bir süreç olarak görür ve onu “üretim” ile özdeşleştirir. Üretim ya da türeyimsellik olarak hakikat, her zaman bir durum ve burada meydana gelen yeniliklerle ilgilidir. Durum, kendi içinde düzenli-tutarlı bir bütünü ifade eder. Ona bütünlüğünü veren kendisini dayandırdığı “bilgi” dir. Bilgi ise kendi içerisinde tutarlı bir yapılanma olarak “doğruluk” ile ilgilidir. Bu bakımdan aslında kanaatlere dayanır. Hakikat ise “yenilik” olarak, durumda tekrar edilen, “belirli-yönelimli” bilgide delik açandır, çıkar-olmayan-çıkardır (Badiou, 2005: 24).

² Bunu görmek için insanlık tarihine gitmeye gerek yoktur. Sadece Habermas ve Arendt’in “kitle toplumu” diyerek düzleştirdiği ve apolitikleştirdiği topluma “yamak bakmak” yeterlidir. Bu durumda göreceğimiz şey kitle toplumu olarak toplumun aynı zamanda “disiplin toplumu”ndan “denetim toplumu”na doğru evrilmişliğidir. Söz konusu bu değişimler, toplumun hareketli yapılanmasını görmek açısından önemlidir.

Kaynakça

Arendt H (2011). *İnsanlık Durumu*. çev. B S Şener, İstanbul: İletişim.

Badiou A (2005). *Felsefe İçin Manifesto*. Çev. H Hünler ve N Tural, İzmir: Aralık.

Baker U (2011). *Beyin Ekran*. İstanbul: Birikim.

Berktaş F (2010). *Politikanın Çağrısı*. İstanbul: Birgi Üniversitesi.

Berktaş F (2012). *Dünyayı Bugünden Sevmek: Hannah Arendt'in Politika Anlayışı*. İstanbul: Metis.

Chambers S A. (2010). Police and Oligarchy. İçinde: J P Derantym (der), *Jacques Rancière: Key Concepts*, Durham: Acumen Publishing.

Elgür E V ve Aydın A (2011). Hannah Arendt'in Kamusal Alan Kavrayışı ile Tartışmaya Çağrı. İçinde Y Bürkev vd. (der), *Kuramsal ve Tarihsel Boyutlarıyla Hak Mücadeleleri I*, Ankara: Nota Bene, 273-296.

Foucault M (2007). *Security, Territory, Population*. Michel Senellart (der), Çev. Graham Burchell, New York: Picador.

Habermas J (2012). *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*. Çev. M Sancar ve T Bora, İstanbul: İletişim.

Özbek M (2004). Giriş: Kamusal Alanın Sınırları. İçinde M Özbek (der) *Kamusal Alan*, İstanbul: Hill.

Panagia D (2010). Partagedu Sensible: the Distribution of the Sensible. İçinde: J P Derantym (der), *Jacques Rancière: Key Concepts*, Durham: Acumen Publishing, 95-103.

Rancière J (2003). Politics and Aesthetics. *Angelaki Journal of the Theoretical Humanities*, 8(2), 191-211.

Rancière J (2005). *Uyuşmazlık: Politika ve Felsefe*. Çev. H Hünler, İzmir: Aralık.

Rancière J (2007). *Siyasalın Kıyısında*. Çev. A U Kılıç, İstanbul: Metis.

Rancière J (2008). *Görüntülerin Yazgısı*. Çev. A U Kılıç, İstanbul: Versus.

Rancière J (2010). The Use of Distinctions. İçinde S Corcoran (der), *Dissensus: on Politics and Aesthetics*, Çev. S Corcoran, New York: Continuum.

Rancière J (2011). The Thinking of Dissensus: Politics and Aesthetics. İçinde P Bowman ve S Richard (der), *Reading Rancière*, New York: Continuum.

Rancière J (2012). *Estetiğin Huzursuzluğu*. Çev. A U Kılıç, İstanbul: İletişim.

Sennet R (1996). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. Çev. S Durak ve A Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı.

Tanke J J (2011). *Jacques Rancière: An Introduction*. New York: Continuum.

Zabci F (2011). Kamu Yararı Üzerine. İçinde Y Bürkev vd. (der), *Kuramsal ve Tarihsel Boyutlarıyla Hak Mücadeleleri I*, Ankara: Nota Bene, 253-272.

